

บทที่ 1 หลักทั่วไป

พยานหลักฐานคืออะไร คำว่า “พยานหลักฐาน” หมายถึงสิ่งใดๆ ที่แสดงข้อเท็จจริงให้ปรากฏแก่ศาลได้¹ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พยานหลักฐาน คือ สิ่งที่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่มีการกล่าวอ้าง ในการดำเนินคดีไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา ส่วนมากแล้วจะมีคู่ความสองฝ่าย คือ โจทก์และจำเลย ทั้งโจทก์และจำเลยต่างก็จะกล่าวอ้างข้อเท็จจริงต่างๆ มาในคำฟ้องและคำให้การเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวหาและข้อกล่าวแก้ของตน ข้อเท็จจริงต่างๆ เหล่านี้ย่อมจะตรงกันบ้างและขัดแย้งกันบ้าง ถ้ากระบวนการพิจารณาตัดสินเพียงเท่านั้น ศาลย่อมไม่สามารถจะชี้ขาดได้ว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด เพราะศาลไม่มีทางจะทราบได้ว่าฝ่ายใดพูดจริงฝ่ายใดพูดเท็จ² ฉะนั้นคู่ความแต่ละฝ่ายจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาทางพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างของตนให้ศาลเชื่อ ซึ่งได้แก่การนำพยานหลักฐานมาแสดงยืนยันข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างนั่นเอง

ระบบกฎหมายลักษณะพยาน

ระบบกฎหมายลักษณะพยาน หรือระบบการค้นคว้าข้อเท็จจริงในทางคดีนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ คือ ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และ ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

1. ระบบไต่สวน มีที่มาจากอิทธิพลวิธีการชำระความของผู้มีอำนาจในศาสนาโรมันคาทอลิก ในวงการศาสนาคริสต์นั้น เมื่อผู้มีอำนาจปกครองดูแลได้ทราบว่ามีกรกระทำ ความผิด หรือการกระทำอันมิชอบเกิดขึ้นในสังคมของตน ผู้มีอำนาจปกครองจะต้องไต่สวนค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากกล่าวหาหรือ

¹ ศ. โสภณ รัตนากา คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน พิมพ์ครั้งที่ 2 (สำนักพิมพ์นิติบรรณการ 2537) หน้า 38

² เข็มชัย ชุตินวงศ์ คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน พิมพ์ครั้งที่ 5 (สำนักพิมพ์นิติบรรณการ 2538) หน้า 1

ไม่ และการหาตัวผู้กระทำผิดก็ไม่ใคร่มีหลักเกณฑ์ในการไต่สวนหรือวิธีพิจารณาเคร่งครัด เพราะมุ่งแต่จะเอาผลที่จะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากกว่า จึงอาจมีการใช้วิธีทรมานจำเลย ด้วยประการต่างๆ เพื่อให้จำเลยยอมรับสารภาพและเล่าข้อเท็จจริงทั้งหมดให้ผู้ชำระความ ฟัง การพิจารณาอาจกระทำลับหลังจำเลย คือ การสืบพยานอาจทำโดยจำเลยไม่มีโอกาสรู้ เห็นก็ได้ เพราะถือว่าผู้ชำระความ สามารถให้ความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิให้จำเลยอยู่ แล้ว ระบบนี้มีอิทธิพลอยู่ในภาคพื้นยุโรปซึ่งเดิมเคยตกอยู่ใต้อิทธิพลของสันตปาปาแห่งกรุง โรม และต่อมาก็มีบทบาทสำคัญในประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรปที่ใช้ระบบประมวล กฎหมาย เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ฯลฯ ต่อมาเมื่อระบบการทรมานจำเลยหมดไป และนัก กฎหมายเริ่มค้นหาข้อเท็จจริงโดยทางพยานหลักฐาน ระบบนี้ก็คลี่คลายไปในทางค้นหา ความจริงจากพยานหลักฐานต่างๆ ทั้งที่คู่ความนำเสนอต่อศาล หรือศาลเห็นสมควรเรียก มาสืบเองและไม่มียกกฎหมายวางระเบียบการสืบพยานหรือไม่มีบทคัดพยานโดยเคร่งครัด ว่าพยานประเภทนี้รับฟังได้ พยานประเภทนั้นรับฟังไม่ได้ ดังนั้น ศาลมักจะรับพยานหลักฐานทุกชั้นเข้าสู่สำนวนความ และจะไปพิจารณาละเอียดตอนซึ่งนำนักพยานหลักฐานว่า พยานชั้นใดควรมีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

ระบบไต่สวน มีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ดังนี้³

(1) ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี มีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติม หรือคัดสืบพยาน ทั้งนี้เพื่อค้นหาให้ได้ข้อเท็จจริงใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การกำหนด ระเบียบวิธี (Technicality) เกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้กว้าง ขวางและยืดหยุ่นได้มาก

(2) การพิจารณาคดีโดยเฉพาะในคดีอาญา จะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่าง ศาลกับจำเลย โจทก์จะไม่ใคร่มีบทบาทสำคัญนัก เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นคว้าหา พยานหลักฐาน ส่วนระดับของความช่วยเหลือที่โจทก์กับศาลจะร่วมมือกันมากน้อยเพียงใด

³ เชมชัย ชุตินวงศ์, เรื่องเดิม หน้า 2-3

ขึ้นอยู่กับระบบของแต่ละประเทศ เช่น ในประเทศฝรั่งเศส พนักงานอัยการอาจยื่นนั่งซักถามพยานบนบัลลังก์เคียงคู่ผู้พิพากษาได้

(3) ในระบบไต่สวน มักจะไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะไม่มีบทตัดพยาน (Exclusionary rule) ที่เด็ดขาด แต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาลได้ และศาลก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

2. ระบบกล่าวหา เป็นระบบที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่ระบบกฎหมายเป็น Common law เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ระบบนี้สืบเนื่องมาจากการที่บุคคลคนหนึ่งนำเรื่องราวมาฟ้องร้องว่ากล่าวบุคคลอีกคนหนึ่งต่อผู้มีอำนาจ เพื่อให้ผู้มีอำนาจชำระคดีแก่ตน เช่น ในประเทศอังกฤษเมื่อ 800-900 ปีที่ผ่านมา มีวิธีการแสวงหาความจริงโดยใช้วิธีพิจารณาที่อาศัยเพลิง อาศัยน้ำ หรืออาศัยการต่อสู้ด้วยอาวุธ วิธีพิจารณาทั้งสามนี้เกิดขึ้นเพราะชาวอังกฤษในสมัยนั้นเชื่อถือ และมีความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า และเชื่อมั่นว่า ผู้บริสุทธิ์หรือผู้สุจริตเท่านั้นที่พระผู้เป็นเจ้าจะคุ้มครอง หากผู้ใดไม่บริสุทธิ์แล้ว พระเจ้าย่อมจะลงโทษผู้นั้นให้มียันเป็นไปต่างๆ

ดังนั้น การพิจารณาชี้ขาดว่าฝ่ายใดผิดหรือถูกจึงมิได้อยู่ที่การนำพยานมาพิสูจน์ความจริง แต่สำคัญอยู่ที่ว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ปฏิบัติตามกติกาสังผู้พิพากษาวางไว้ได้ครบถ้วนกว่ากัน

สาระสำคัญของการพิจารณาในระบบนี้คือ ผู้ชำระความต้องวางตัวเป็นกลางจริงๆ เพื่อควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกติกาอย่างเคร่งครัด ดังนั้น เมื่อต่อมาวิธีพิจารณาได้วิวัฒนาการจากการอาศัยเพลิง น้ำ หรือการต่อสู้ มาเป็นการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยพยานหลักฐาน และกติกาดำน้ำ ลุยไฟ หรือต่อสู้กัน กลายมาเป็นกฎเกณฑ์การนำพยานเข้าสืบร่องรอยเดิม อันเป็นเอกลักษณ์ของระบบนี้ก็คงปรากฏอยู่ คือ ผู้พิพากษาต้องวางตัวเป็นกลางเคร่งครัด จะเอนเอียงเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ และอำนาจของศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือตัดพยานก็มีจำกัดหรือแทบไม่มีเลย ต้องปล่อยให้คู่ความดำเนินคดีหาพยานหลักฐานเต็มที่ และหลักเกณฑ์ในการที่จะนำพยานอย่างไรมาพิสูจน์ได้หรือไม่

ได้เป็นไปโดยเคร่งครัด มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด เพื่อมิให้พยานที่ต้องห้ามเข้าสู่สำนวนความ เท่ากับเป็นการไม่สืบพยานนั้นเลย ทั้งนี้เพื่อมิให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน ดังนั้นระบบกล่าวหาจึงเป็นระบบที่วิธีการชำระความเป็นไปในทางที่มีโจทก์มีจำเลย ผู้ชำระตั้งตนเป็นกลางคอยดูแลให้ทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินคดีของตนไปตามกฎหมายที่ได้วางขึ้นไว้โดยเคร่งครัด

ลักษณะที่สำคัญของระบบกล่าวหา⁴

(1) ศาลมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติม หรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินการพิจารณามีกฎหมายละเอียดปลีกย่อยมาก ศาลใช้ดุลพินิจได้น้อย การยกฟ้องโดย technicality มีมาก

(2) คู่ความสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันและกันเห็นได้ชัด ในคดีอาญาศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐาน ดังนั้น บางครั้งศาลอาจยกฟ้องทั้งๆ ที่ปรากฏว่าจำเลยกระทำผิดก็ได้

(3) ในระบบกล่าวหา มีกฎหมายการสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสดุลพินิจได้น้อย มีบทตัดพยานเด็ดขาด ไม่ยอมให้ศาลรับพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความเลย นอกจากนี้ การใช้คำถามในการซักถาม ถามค้าน ก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายโดยเคร่งครัด

ระบบทั้งสองที่กล่าวมานั้นเป็นวิธีการของศาลในอดีต แต่เมื่อเวลาล่วงเลยมานานเข้า แต่ละระบบก็มีการพัฒนาวิธีการค้นหาข้อเท็จจริงของตนมาเป็นลำดับ และมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจุดบกพร่องของแต่ละระบบมาโดยตลอด จนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าระบบทั้งสองต่างก็คลี่คลายเข้าหากัน ทำให้หลักกฎหมายของประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเคยเป็นระบบกล่าวหา หรือระบบไต่สวนมีความใกล้เคียงกันมาก ประเทศต่างๆ มีแนวโน้มที่จะนำข้อดีของทั้งสองระบบมารวมกันสร้างเป็นกฎหมายในทางลักษณะพยานขึ้นใหม่ เรียกว่า ระบบ

⁴ เข็มชัย ชุตินวงศ์ เรื่องเดิม หน้า 4

กฎหมายแพ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๖ วรรคสอง การงดสืบพยานนั้นเป็นอำนาจที่ใช้ดุลพินิจสั่งได้ตามวรรคแรกกรณีแห่งเรื่องเพื่อให้คดีดำเนินไปได้รวดเร็วและยุติธรรม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๔๑-๑๑๕๗/๒๕๐๙)

(๑) อำนาจของศาลที่จะสั่งงดสืบพยานเพราะเห็นว่าพยานหลักฐานพุ่มเพี้ยงเกินสมควรหรือประวิงให้ชักช้าหรือไม่เกี่ยวกับประเด็น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๖ วรรคสอง การงดสืบพยานนั้นเป็นอำนาจที่ใช้ดุลพินิจสั่งได้ตามวรรคแรกกรณีแห่งเรื่องเพื่อให้คดีดำเนินไปได้รวดเร็วและยุติธรรม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๔๑-๑๑๕๗/๒๕๐๙)

(๒) อำนาจของศาลในการอนุญาตให้คู่ความระบุนพยานเพิ่มเติมภายหลังสืบพยานเสร็จแล้ว หรืออำนาจศาลที่จะเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมเอง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๖ วรรคท้าย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๘

สรุป กฎหมายลักษณะพยานมีลักษณะผสมกันระหว่างกฎหมายสารະบัญญัติกับกฎหมายวิธีสบัญญัติ แต่โดยหลักแล้วอยู่ในหลักของกฎหมายวิธีสบัญญัติ

กฎหมายลักษณะพยานที่สำคัญๆ และใช้อยู่ในปัจจุบันได้แก่

๑. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เริ่มตั้งแต่มาตรา ๘๔-๑๓๐ แบ่งออกเป็น ๔ หมวด ได้แก่

หมวด ๑ หลักทั่วไป ตั้งแต่มาตรา ๘๔ ถึงมาตรา ๑๐๕ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในกรณีที่นำสืบ การอ้างพยาน สิทธิของพยาน การสืบพยานบุคคลแก้ไขเอกสาร การอ้างผู้เชี่ยวชาญ การขอสืบพยานไว้ก่อน

หมวด ๒ ว่าด้วยการมาศาลของพยาน และการซักถามพยาน บัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา

